

REFLEKSIJE UZ TREĆI EKUMENSKI SIMPOZIJ

Ratko Perić

Pokret koji je u kršćanskom svijetu nastao s težnjom da objedinjuje kršćanske Crkve i zajednice nazivamo ekumenizmom. To priželjkivano jedinstvo ne bi, naravno, bilo nikakva odlivena jednoobraznost, nego ostvarenje Kristove molitve i želje »da svi budu jedno«, tako da svatko zadrži svoju izvornost i nadarenost koje su potekle od Boga, ali koje u svome dinamičkom razvoju imaju Krista kao svoju glavu. Iako je u Crkvi oduvijek bilo sjediniteljskih nastojanja, jer je vazda bilo zastranjenja i tvrdokornih razilaženja, ipak ekumenizam, kakav se danas obistinjuje i proširuje, sigurno je novovjekovnog nadnevka.

U Katoličkoj Crkvi ekumenizam je službeno potvrđen i prihvaćen na II. vat. saboru, napose Dekretom o ekumenizmu *Unitatis Redintegratio* (1964.) Time je cijela Crkva stavljena u ekumensko gibanje po molitvi i praksi, jer se od svih vjerničkih slojeva ozbiljno zahtijeva zalaganje primjereno mogućnostima, spoznajama i sposobnostima, »bilo to u svagdašnjem kršćanskom životu ili u teološkim i povijesnim istraživanjima« (UR 5). Stoga, ako bi se u Katoličkoj Crkvi i moglo naći nekih osoba ili skupina bilo kojeg stupnja koje se ne bi slagale sa suvremenim katoličkim načelima ekumenizma, one sigurno radije šute nego se pozitivno postavljaju protiv ujediniteljskog pokreta. Izvan katoličke obitelji stajališta su prema ekumenizmu dosta različita: među pravoslavicima neki su svom dušom za to, a drugi su ili suzdržani ili se izričito izražavaju protiv ovakve ekumenske putanje. U protestantskim sredinama određene skupine vrlo su zauzete za poboljšanje kršćanske sloge, zajedništva i nauke, dok su neke još uvijek jednostrano obojene i prozelitski naelektrizirane.

Svjesni svoje ozbiljne odgovornosti za kršćansko jedinstvo, naši su biskupi u proljeće 1974. godine izdali Poslanicu u vezi s oživljavanjem ekumenskog duha i nastojanja. Čini se da je neposredan ishod toga biskupskog poziva bilo priređivanje Prvog ekumenskog simpozija u organizaciji ljubljanske Teološke fakultete, u jesen 1974. godine. Tema je simpozija bila: *Pastoralni problemi kršćana u Jugoslaviji u vezi sa sakramentima, posebno s Euharistijom*. Dvije godine poslije toga zagrebački Bogoslovni fakultet organizirao je Drugi ekumenski simpozij u Lovranu s temom: *Evangelizacija u našem vremenu i prostoru*. Radne teme i rasprave koje su se izlagale na spomenutim simpozijima objavljene su u posebnim zbornicima u Ljubljani i Zagrebu.

Treći međufakultetski ekumenski simpozij, koji u ovom osvrtno imamo najviše u vidu, održan je od 12. do 15. listopada 1978. godine u Arandelovcu, a pripremio ga je srpsko-pravoslavni Teološki fakultet u Beogradu. Na simpozij su bili pozvani — i odazvali se — predstavnici svih naših kršćanskih viših učilišta (Makarska, Split, Krka, Rijeka, Ljubljana, Maribor, Zagreb, Sarajevo, Đakovo, Srijemski Karlovci, Beograd, Prizren, Skoplje), pa i promatrač islamskog Teološkog fakulteta iz Sarajeva. Okvirna je tema glasila: *Crkva u suvremenom svijetu*. Studijski dio trajao je puna dva dana s trima glavnim referatima (dr. Vekoslav Grmič, dr. Dimitrije Dimitrijević i dr. Tomislav Šagi-Bunić) uz petnaestak kraćih koreferata koje su priredili ekumenski stručnjaci s raznih fakulteta i visokih škola. Treći dan simpozija bio je posvećen primanjima, posjetima i susretima s nekim uglednim osobama crkvenog i građanskog života Šumadije i Republike.

Prednosti, primjedbe, perspektive

Prateći predavanja i kontaktirajući s kolegama iz pravoslavne sredine i protestantskih zajednica, mogao se steći dojam da smo mi kršćani na ovom području još uvijek tek u dvorištu pravoga ekumenskog hrama. Kako bi drugačije i bilo?

Humani vid ekumenizma. Čini se da se najprije pošlo s namjerom da se nađemo na onim ljudskim kolosijecima koji nas povezuju i po kojima sigurno

vozimo. Najprije se valja počastiti dobrom šljivom i još boljim pršutom i sirom, a onda zasukatí rukave za duhovni posao. Zasada se nalazimo i snalazimo ponajviše na stadiju toga »prehrambenog« vída ekumenizma (neka mi se oprostí na ovom izrazu, ali možda se u njemu krije dobra doza prave i vrlo korisne stvarnosti). Jer, imajući pred očima tolike razlike i vjekove u kojima smo jedni pokraj drugih stajali kao ukopani, bez ljudske časti i ugošćenja, došlo se ipak do spoznaje o potrebi zajedničarenja najprije na tom stupnju ljudskosti. Vrednujući, dakle, iskustvo triju dosadašnjih simpozija na toj ekonomsko-ekumenskoj liniji, koja je izvrsno funkcionirala, možemo ustvrditi da se počinjemo približavati u nastojanju da svatko sa svoje strane počasti goste i iskaže im humane geste koje stvaraju ljudsku radost i omogućuju daljnji hod i rad. Naravno, to je početna etapa svakog dijaloga i ekumenizma. Ne treba ni podsjećati na staru mudrost: *primum vivere...* Ugostiteljski stol jest nuždan uvjet za daljnji zajednički duševni i duhovni rast. Kad pravoslavac, katolik i protestant uzimaju kruh/hljev iz iste košare blagovaoničkoga stola, i kad toče vino iz istoga bokala, zar mogu u sebi ne pomisliti i ne poželjeti da se tako raspoleže kako bi se jednoga dana — kada to bude volja Božja — našli za istim stolom Tijela Kristova i pred istim kaležom / putirom Njegovе božanske Krvi?

Psihološki vid ekumenizma. Druga stepenica na koju se u ovakvim susretima zakoračilo jest psihološko olakšanje, odahnuće, a kod nekih i oduševljenje. Znamo, naime, da je svatko od nas, i pojedinačno i nacionalno i crkveno, opterećen svojevrsnim povijesnim naslagama. Nitko nije posve uvjeren da mu je Pravda pokazala savršeno lice i nagradu. Uvijek se ponegdje osjeća stanovita ugroženost koja u ljudima budi samosvijest i napor za potvrđenjem, ugledom i poštovanjem. Nekome je teško prijeći preko određenih osobnih ili nacionalnih uvreda, preko ljudskih oštećenih osjećaja, mirnodopskih ili ratnih poteza, drugi ne može prevladati uvjerenje da je samo on u posjedu čiste istine i sl. Ovakvi ekumenski susreti bacaju u sjenu i u stranu, bar kroz ono nekoliko dana, takva shvaćanja, sjećanja i osjećanja vlastitih opterećenja. Takva bi se praksa mogla nazvati psihološkim vidom ekumenskog pokreta. Priznajemo, prije svega, nužne i dužne razlike i višestruka svojstva koja su uvjetovana ili raznovrсноšću Božjega darivanja ili povijesnim okolnostima. Korist je također u tome što se ovdje susrećemo sa živim ljudima, a ne s njihovim (mrtvim) člancima ili knjigama. Gledam onoga pravoslavnog monaha ili protestantskog pastora koji mi postaju simpatični svojom pojavom, jezikom, kulturom, iskustvom i teološkim obrazloženjem, dok sam ih drugačije zamišljao preko njihovih spisa. Takvim se osobnim susretima kudikamo lakše otapaju sante mrzlotina koje su se okupljale oko naših kršćanskih srdaca. Osim toga, na Trećem međufakultetskom simpoziju svi su sudionici, napose u svojim javnim nastupima, bili prilično kritični sami prema sebi, dapače, radije su kritizirali svoje istovjernike negoli inovjerce. Konačno i same teme triju spomenutih simpozija posve su bezazlenog obilježja. Nisu pružale odviše prilike da se predavači ili sudionici uhvate u teološki koštac te da se eventualno stvore još viši jazovi. U tom je smislu dogovoreno da i idući ekumenski simpozij bude s »bezazlenom« temom: *Kršćanska duhovnost na našem tlu*, a trebao bi se održati u Ljubljani godine 1980.

Pneumatološki vid ekumenizma. Kršćanstvo se ne može zaustaviti ni na ekonomiji, ni na bontonu, ni na kulturi. Ono zahvaća mnogo dublje i mnogo više. Valja ući u srž ljudskog duha, sjediniti svoje volje i duhove u zajedničkom kultu prema Kristu. Svi vidimo da do toga stupnja još nismo dopri. Ne susrećemo se u identičnoj nauci, istoj liturgiji i euharistijskom zajedništvu. A to bi bio onaj vrhunski ekumenizam, pravi i potpuni, kršćanski i kristovski. On, međutim, pred nama stoji kao ideal, gotovo kao utopija. No vjerujemo da nije utopija! (Na primjer: Prije dvije-tri godine neki ugledni pravoslavni teolozi pisahu vrlo oštre riječi protiv zajedničke molitve s katolicima. Govorahu: Mi se pravoslavni možemo moliti za njih, ali ne s njima! Ipak je u Arandelovcu na kraju simpozija bila barem zajednička molitva Očenaša koju je svatko molio na svoj način, svojim jezikom!) No očekuje se mnogo više... Nitko pravo ne zna niti slutiti kako će izgledati buduće jedinstvo kad nam ga Gospodin podari. Mi ipak moramo koračati i krčiti putove, prilagođavati se jedni drugima, pokušavati zajedno ići, misliti, razgovarati, moliti i rasti.

Gamalielova dilema: »Ako je taj naum ili to djelo od ljudi, propast će, ako li je pak od Boga, nećete ga moći uništiti — da se i s Bogom u ratu ne nađete« (Dj 5, 39) ozbiljna je opomena svima nama u vezi s ekumenskim gibanjem i njegovim usmjeravanjem. Uvjereni smo da je ekumenizam Božje djelo, ali djelo koje zahtijeva naše ljudsko sudjelovanje. Bog se želi služiti našim ljudskim glavama i srcima, mislima i ljubavlju. Tko smije Bogu postaviti zapreke u njegovim naumima? Prekrižiti ruke i čekati da Duh Sveti sam izvede ovo djelo, bez naše suradnje, misleći da će se »otpali« kršćani vratiti u »nekadašnji« ovčinjak, to bi bio više izazov Duhu Svetome nego izraz kršćanske nade. Sabor nas poziva da »pothvati sinova Katoličke Crkve složno napreduju s pothvatima rastavljene braće, a da se putovima providnosti ne postavlja nikakva zapreka i da se ne nanosi šteta budućim poticajima Duha Svetoga« (UR, 24). Ne idimo u »rat« s Bogom, nego sa samima sobom!

Biskupska je konferencija u Zagrebu, kao što je poznato, već davno zauzela posve pozitivno stajalište, sukladno saborskom Dekretu i posaborskim smjernicama, prema ekumenskom strujanju općenito i prema domaćem ekumenizmu. Također katoličko svećenstvo i vjerništvo očekuju i nastoje da se stvari potiču i pomiču naprijed, prema ostvarenju Kristove molitve. No, poznato je isto tako da se srpska pravoslavna hijerarhija još nije službeno izjasnila u odnosu na ekumenizam, naš domaći. Želimo je razumjeti: pravoslavci još nisu imali zajedničkog općeg Sabora (priprema se), koji bi kanonski obvezivao episkope, jereje i vjernike na određene ekumenske akcije. Stoga među pravoslavnima ima ozbiljnih uglednih oporbenjaka ekumenskoj komunikaciji, ali ima i vrlo otvorenih i raspoloženih za ekumenski dijalog. Možda bi i u našim domaćim redovima bilo sličnih razilaženja da nismo dobili jasne i promeditirane upute sa Sabora. Ali željeli bismo ipak od sadašnje pravoslavne uprave i glave, od Svetog Arhijerejskog Sinoda čuti jasnije stavove njihove Crkve prema ovdašnjem ekumenizmu, bar u okvirima njihovih crkvenih kanona i konkretnog života. Možda neki i na katoličkoj i na pravoslavnoj strani misle da je uzalud favorizirati ekumenizam na općem kršćanskom planu ako prethodno nismo »pomeli« ispred svoje kuće (mislim na određena neslaganja unutar katolicizma baš u odnosu na vatikansku ili mjesnu hijerarhiju, kao i na raskorak između lokalnih pravoslavnih Crkava, srpske i makedonske). Čini mi se da je promašeno takvo razmišljanje, uvjetovanje i prigovarjanje, jer ako se netko može pomiriti s jednim bratom, dužan je to učiniti, makar drugi i ne htio razgovarati!

Svetopisamska i saborska spoznaja kršćanskog jedinstva jest ujedno i kategorički imperativ da idemo dalje, da se ne odmaramo na početničkim stepenicama. Ako se zaustavimo na humanom i psihološkom aspektu ekumenizma, onda će se svi naši susreti međufakultetskog stila ograničiti na izvješćivanje o izletima na Bledsko jezero, na Jadransko more i u šumadijsko zelenilo! A bio bi to simptom naše jalovosti, nevjere u silu Duha Svetoga i malodušja u vlastite snage. Izrodili bismo se prije nego što bismo se i rascvali. Ne mogu se bez kritike propustiti prethodni simpoziji: Na prvome je dosta toga rečeno i odlučeno, ali gotovo ništa konkretno provedeno. Ni nakon drugoga simpozija nikakvih određenih koraka. Na trećem su se čuli također praktični prijedlozi, ali nije se maklo od najopćenitijih tema. Komunikacija u molitvi, veća suradnja u tisku, razmjena predavača, profesora, časopisa... još su uvijek prisutnije u želji nego u praksi.

Znakom ozbiljne skučenosti i neželje za općim duhovnim ekumenizmom mogla bi se smatrati i činjenica što se na pretprošlom (drugom) ekumenskom sastanku odlučilo ubaciti (i tako ostaje) riječ »međufakultetski« u naslov simpozija. Sada se službeno zove: Međufakultetski ekumenski simpozij. Znači li to da se ekumenizam u nas vodi (ili mora voditi) isključivo na razini profesora naših triju ili više bogoslovnih fakulteta? Ima li u tome potezu želje da se hijerarhija udaljuje i ograđuje od takvih ekumenskih skupova? Ili se pojam »međufakultetski« stavio zato da bi se izbjegla mogućnost sazivanja i organiziranja simpozija sa strane onih škola koje možda nisu u najboljem odnosu s nekim drugim učilištima? Ili je umetak dodan zato da se ekumenizam ne bi »razilo« među pučanstvo, katoličko-pravoslavno-protestantsko? A vidimo kako je narod otpočeo mnogo prije i nastavio mimo teologa i epis-

kopa / biskupa onaj praktični vid ekumenizma, humani i psihološki... Samo ne onaj teološki, jer kao da su teolozi monopolizirali istinu, uzeli učene ključeve u svoje ruke upadajući u kušnju ne samo da sami ne uđu nego da ne daju ni drugima ući u ekumensko kraljevstvo. Vjernici i jedne i druge i treće konfesije očekuju od teologa, posebno od hijerarhije, jasnu, odlučnu i praktičnu riječ-smjernicu na ekumenskom polju!

Sažimajući u zaključku možemo potvrditi da ekumenski susreti i simpoziji, makar se održavali svake druge godine i makar na njima više konstatirali bolnu domaću dijagnozu negoli poduzimali odgovarajuću terapiju, ostaju ipak neotklonjiv zahtjev naše kršćanske svijesti, ovoga vremena i ove sredine. Domaće društvene prilike navode nas na to da se strpljivo oslobađamo određenih povijesnih tereta, kako bismo mogli kudikamo jače svjedočiti za buduće neprolazne vrednote. Već desetljećima živimo u zemlji u kojoj građanska uprava nije formalno ni protestantska, ni pravoslavna, ni katolička, ni uopće vjerska. Bez obzira ili to bila pozitivna volja Božja ili samo Božje pripuštenje, moramo to smatrati znakom vremena kojemu valja odgovoriti evanđeoskim glasom. Na taj način mi kršćani možemo biti prikladna reklama Kraljevstva Božjega ovdje i sada, »Crkva u svijetu«, odnosno »Crkva u suvremenom svijetu«.

KRŠĆANSKI HUMANIZAM

Prikaz knjige »Osnove kršćanskog humanizma« poljskog autora Wyncentya Granata

A. Mudrinić

Čovjek je, barem teoretski, postao glavna preokupacija suvremene misli. Antropologija je najčešće osnova današnje filozofije, politike, pa čak i teologije. Poznati poljski marksist, Adam Schaff u svojoj knjizi *Marksizam i ljudska jedinka* (Nolit, Beograd, 1967.) kaže da ključeve Marxova pogleda na svijet treba tražiti u njegovoj antropologiji. Po njegovu uvjerenju sve jasniji postaje lik Marxa-humaniste i Marxa-borca za sreću čovjeka pojedinca. Ta pojava počinje čak zasjenjivati tradicionalno prihvaćenog Marxa-ekonomista. Došlo je, kako kaže Schaff, do »promjene optike« u marksizmu.

I kršćani proživljavaju svoju »promjenu optike«, posebno poslije II. vat. sabora. Teologija se počela baviti suvremenim problemima i traži od kršćana da suraduju na izgradnji pravednog društvenog poretka i tako pripreme dolazak kraljevstva Božjeg. Podsjetimo samo na knjigu *Putovi i raskršća suvremene teologije* (Crkva u svijetu, Split, 1975.); u njoj se spominje »teologija svijeta«, »teologija zemaljskih vrijednosti«, »teologija rada«, »teologija revolucije« i si. Govori se također o »Antropološkim dimenzijama suvremenih filozofija i njihovom utjecaju na današnju teologiju«. — Dakle, postoji područje za koje su svi ljudi jednako zainteresirani, bez obzira na suprotne svjetonazore.

Schaff je na kraju spomenute knjige u bibliografiji naveo i djelo poljskog teologa W. Granata *Ljudska osoba — pokušaj definicije* (Sandomierz, 1961.). To pokazuje da se taj autor već dugo bavi problematikom čovjeka i humanizma. Njegovu knjigu *Osnove kršćanskog humanizma (U podstav humanizmu chrześcijańskiego)*, Poznań, 1976.) poljski katolički časopis »Zycie i myśl« proglasio je knjigom godine.

Osim kratkog predgovora knjiga ima i opširniji uvod. I prva dva poglavlja o definiciji humanizma i njegovu odnosu prema religiji mogu se smatrati uvod-